

LECH KALINOWSKI

ZAŁAMANE RĘCE APOSTOŁA W OŁTARZU MARIACKIM WITA STWOSZA *

W kompozycji sceny *Zaśnięcia Marii* w Ołtarzu Mariackim Wita Stwosza wyróżnia się stojący na drugim planie apostoł z uniesionymi w górę, na wysokość głowy, rękami o kunsztownie splecionych dłoniach. Umieszczony między apostołem, identyfikowanym ze św. Jakubem, podtrzymującym osuwającą się na kolana Matkę Boską, a Marią Oblubienicą z *Pieśni nad Pieśniami*, wstępującą do nieba w chwale razem z Chrystusem, podkreśla oś pionową i główny wątek ideowy ołtarza, gest zaś jego wysuniętych do przodu, poziomo rozłożonych ramion sprawia, że ręce pełnią funkcję baldachimowego zwieńczenia nad sceną dolną *Zaśnięcia*, a równocześnie stanowią podstawę dla sceny górnej *Wniebowzięcia* (ryc. 1, 2)¹.

W dotychczasowych opisach i analizach sceny głównej Ołtarza Mariackiego z reguły ograniczano się do stwierdzenia obecności załamującego ręce apostoła, niekiedy tylko zwracając uwagę na jego rolę w kompozycji osi środkowej ołtarza, na motyw baldachimu, jaki tworzą dłonie lub podkreślając dramatyczną ekspresję gestu.

Max Lossnitzer tak rzecz ujął: „U góry spoglądający w dół apostoł z boleśnie załamanymi

rękami zamyka w kształcie piramidy ostro zakończoną grupę główną. Oddziela on smucących się od blasku nadziemskiej postaci Chrystusa w górnej części ołtarza”².

Adam Bochnak, opisując sugestywnie uczestników akcji, wzmiankuje: „ostatni [apostoł], który wszedł na jakieś podwyższenie, załamując ręce, spogląda na Marię z góry, znad głowy środkowego apostoła. Optycznie — choć nie rzeczowo — tworzy on łącznik z drugą sceną pomieszczoną w środkowej szafie ponad jego głową, z Wniebowzięciem”³.

Tadeusz Dobrowolski i Józef Dutkiewicz po przestają na stwierdzeniu: „Pośrodku akcentuje grupę główną, załamując ręce tzw. apostoł Maciej”⁴.

Szczęśny Dettloff charakterystykę rozmieszczenia postaci w scenie *Zaśnięcia* zawarł w jednym zdaniu: „Kompozycja grupuje się około środkowych dwóch postaci, umierającej na klęczkach Marii i podtrzymującego Ją brodatego apostoła w ten sposób, że reszta uczniów jest ustawiona symetrycznie po obu stronach grupy, nad którą załamuje ręce wysunięty ku przodowi jeden z uczestników tej sceny”, ale dodaje: „Apostoł ze

* W zebraniu materiału ikonograficznego pomagała mi mgr Helena Małkiewiczówna, której pragnę serdecznie podziękować.

¹ O zmianach w ciągu wieków w sposobie ustawienia apostoła załamującego ręce w Ołtarzu Mariackim pisze obszernie T. Szydłowski, *O Wita Stwosza Ołtarzu Mariackim i jego pierwotnym wyglądzie* (Prace Komisji Historii Sztuki, II, 1920), s. 38.

² M. Lossnitzer, *Veit Stoss. Die Herkunft seiner Kunst, seine Werke und sein Leben*, Leipzig 1912, s. 42.

³ A. Bochnak, *Wit Stwosch w Polsce*, Warszawa 1950, s. 10.

⁴ *Wit Stwosch, Ołtarz krakowski*, Warszawa 1951 i 1964, s. 18.